

נתן אלתרמן

ערעור על רעיון נאה

העיסוק הנאורגן, הממלכתי, בענין זה כיום, בסימנות אלו דווקא, בין קרעי חייחן החשופים והעשנים עדיין, הוא דבר שצרימחו אינה מוטלת בספק והיא כה בולטת וברורה עד כי סופה להכריז על עצמה גם אם לא נעיר ונעורר. יש הבדל רב בין צוי הריסה ופינוי והעברת משפחות ערביות, על כרחן, אל שיכונים אחרים, לשם חישוף הכותל המערבי, או לשם נטיעת משתכנים יהודים שנעקרו ממקומות אלה בתש"ח, ובין צוי הריסה ופינוי לשם שיכוני סטודיו ומועדון נים אמנותיים לבידור רוחני. מידת הכורח זמנית הצידוק אינן שוות בשני המקרים הללו. הן רחוקות זו מזו מרחק רב וברוזה שביניהן מוצב ראי עקום, שבו מתעוותים לפרקים גם קוויהם של ענינים שביטוד.

יחכן שאין צורך להסביר הרבה, כי מראה גיגיות-כביסה של משפחות יהודיות בסמטות העתיקות הללו, אשר יהודיהן נעקרו מהן בשנת תש"ח, ומראה פחי האשפה ו- גרוטאות המסחר, הן סימן משכנע יותר, מצד הכורח והצדק של ההתנחלות, מאשר תמונות גואש ואקווארלים שתהיינה תלויות לאורך קירותיהן של סמטות אלו — כפי שהודגם למרבה תוסר הטעם ביפו העתיקה, אשר כחלי-סמטות עתיקים ושחוקים מעוי טרים בה כיום, לרגל שבוע האמנות, ב- ציורי אמנים מתל-אביב. הנני סבור ש-קרית אמנים" כזאת בסמטות ירושלים צריכה ל- היות מקום אחרון שאליו יש להביא תיירים מחוץ לארץ כדי לשכנע אותם בטבעיות החיים היהודיים בעיר זו, אף כי משרד התיירות ודאי סבור אחרת.

עלינו לדעת שגם תולדות כיבושה של העיר העתיקה הזאת, במלחמת ששת הימים, מחייבות אולי להימנע מתכנית זו. לא קרית אמנות ותיירות צריכה לבוא בעקבותיהם של הכובשים והנופלים, אלא חיים יהודיים כי פשוטם וכיסודם, על חולין קדומים וחדשים שבהם, ועל פיה ועשן ושוק שבהם. כן, חיים אלה יש בהם מקום לכל, לשמחות ולעצב, לחגים ולתלאות, לדומן ולכסף, לי מצוות ולעבירות. יש בהם מקום גם לי אמנות, אך לא לנו המקדימה את החיים ובאה במקומם, אלא לזו שצומחת יחד עמם ומתוכם.

יש להוסיף ולהעיר כי סימנן של קריות אמנים כאלו שבעולם -- ואני מצוין זאת כסימן היכר בלבד ולא לשלילה או לגנוה — הוא לאו דווקא בכך שהן קשורות קשר שבהכרה למקום שבו הן נטועות, אלא סימנן הוא בכך שהן בנות-חורין מקשרי מקום ו- מצמידות אל נכסיד-דלא-גידי, אחד מסימניהן, ובכך כוחן וחיוכן, הוא ניגוד לסביבה ולא התנערות בה. קרית אמנים כזאת לא תהא נאמנה לעצמה וליעודה אם יסוד ה- הירות והכפירה בסובב לא יגבל בה על יסוד ההזדהות השרשית והבולטת. אכן, אף מב- הינה זו ספק הוא אם דווקא זוהי התכנית הצריכה להיות אחת הראשונות לסמל בה את חידוש הקשר היהודי עם סמטות ירושלים העתיקה.

ראוי אולי להוסיף ולומר כי אף מבחינת סמל של חרבות אין להניח שקרית אמנים כזאת עשויה להוסיף לירושלים העתיקה הרבה לעומת מה שכבר קשור בשמה ובמש- מעותה של העיר הזאת בתחומי נכסי הרוח של היהדות, וכמה שנוסף לה משתי הדתות האחרות. המאמצים להוסיף לה כוח משיכה תרבותי על ידי קרית ציירים יהיו מבחינה זו לא רק מיותרים אלא אף מגוחכים קצת.

משום כך, ומכל הטעמים האחרים, נדמה ששרד החינוך והתרבות לא רק שאינו צריך להיות בין הוגיה ומבשריה של תכ- נית זו, אלא שעליו להשתדל ולמנוע את ביצועה במידה שיימצאו קופצים עליה. תכ- נית זו שרשיה כה קלושים ונופה כה מופרך עד כי בקלות אפשר להתנזר ממנה ולגנוז אותה. זהו רעיון שכדאי לוותר עליו.

בסתיחתה של תערוכת-הציירים במג- דלדוד בירושלים, הכריז שר החינוך והתר- בות על תכנית שעלתה במחשבה להקים „קרית אמנים" בעיר העתיקה, הבשורה הזאת הובלטה בעתונות כעיקרו של טקסיד-הפתיחה וזכתה להדים חיוביים ביותר.

למעשה כבר יש תקדימים לרעיון זה. קרית אמנים קיימת, כידוע, מזה שנים בצפת, אפילו כפר נטוש שלם — כפר עין הוד — כולו אמנות, ואין צריך לומר יפו הקדומה, לגבי זו קיימת גם חברה מיוחדת, משרד הפת למשרד התיירות ולעיריית תל-אביב, ומטרתה המוצהרת של חברה זו להוסיף ול- פתח את חלקה הקדומן של העיר, כמרכז לאמנות ובידור, על ידי איכלוס השטח בי אמנים והקמת סטודיות, גאלריות ומועדונים אמנותיים.

קשה לומר, אפוא, כי ההכרת הוא שהעלה רעיון זה לגבי ירושלים העתיקה וכי ההספק האמנותי גולש על נדותיו עד כדי כך ש- „קרית האמנים" הקיימות אינן מספיקות, היה מקום להניח כי אפילו רק מבחינה זו, של היש המצוי כבר בעין, יכלה ירושלים העתיקה, שלאחר מלחמת ששת הימים, להיות נבדלת מערים קדמוניות אחרות על ידי שהיא הוסיף לעמוד על תלה בלי קרית אמנים, באה הצהרתו של שר החינוך והתר- בות והפריכה סברה זו.

היקפה ופרטיה של התכנית, לגבי ירוש- לים, עוד לא נקבעו, אך דומני שעוד לפני התפרסם פרטי הביצוע ראוי רעיון זה לתהות עליו לא רק מצד היותו מיותר מבחינה כמותית, כנ"ל, אלא אף מעצם מהותו. דומני כי יש בו כדי לעורר תהיה והתנגדות אף מפני נימוקים שהם יסודי עניניו של משרד החינוך והתרבות עצמו, כלומר מנימוקי תר- בות ומנימוקים חינוכיים ואף מתוך נימוקים שבאמנות עצמה. במידה שהאמנות היא ענין שבטעם טוב.

מובן מאליו כי כל מתן עידוד לאמנים, אם על ידי מילגות לסוגיהן ואם על ידי סיוע לשיכון וכדומה, הוא ענין נאה. יכול משרד החינוך והתרבות ויכולה עיריית ירו- שלים, להתיחס באהדה, ואפילו במידה של זכות-קדימה, אם רצונם בכך, לפניותיהם של אמנים, המבקשים להשתכלו בירושלים העתי- קה (אם יש כאלה) ולראות בכך אחד הנור- מים המסייעים לאיכלוס העיר העתיקה בתוש- בים יהודים כמקדם, אלא שתכנית זו, ש- שטענו מפי שר החינוך והתרבות, עיקרה אחר.

מדובר כאן לא על צד העידוד האישי לאמן ואף לא על האמנות עצמה, אלא על מסכת שלמה של יצירת הווי ש מ ס ב י ב לאמנות, הווי אשר לא טיבן המהותי של סמטות ירושלים העתיקה מחייב אותן, אלא טיבן הפיטורסקי, כלומר, ה- דבר השטחי יותר מכל והמהותי פחות מכל הוא שעורר את הוגיו של רעיון קרית- האמנים ליחד לענין זה דווקא את סביבות הר הבית והכותל המערבי.

אמנם כן, אפיין הציורה, אולי אפילו ה,אכוטי", של- סמטות העיר העתיקה הוא יסוד חשוב, ובכל זאת נדמה לי כי במידה שאנו מעונינים ליצור דימוי נכון של חידוש הישוב היהודי בירושלים העתיקה עלינו ל- היות מעונינים שהתנחלות זו לא תודגם על ידי „תכנית אמנותית" כגון זו. עלינו לשים אל לב שרישומה של „קרית אמנים" כזאת, עשוי להיות רב יותר מתחומיה הגשמיים, שכן יסוד הראיה ו„היצוג" שבה הוא מעצם טיבה ובכך היא עשויה לנסוך מצביוגה על שטח רב ממנה עצמה ולהיות שלט בולט למדי, ואולי אף אחד הכולטים ביותר, לפי עעה, בהגשמת יישובה של ירושלים. לא, איני רוצה לומר שקרית-אמנים היא ענין מופרך מעיקרו. אלא רצוני לומר כי